

DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNA BRONISŁAWA TARASZKIEWICZA W KONTEKŚCIE HISTORII DALEKIEGO WSCHODU

MAKOTO HAYASAKA

Streszczenie: Bronisław Taraszkiewicz był słynną postacią białoruskiego ruchu narodowego początków XX wieku. Gdy organizowana z jego inicjatywy Hromada, obracała się w kręgu idei wynikających ze strategii Kominternu, rządy japońskie zakładały osady wojskowe w Mandżurii przy granicy ze Związkiem Sowieckim w celu przeciwdziałania infiltracji Kominternu.

Słowa kluczowe: Komintern, Hromada, osady wojskowe, polonizacja, japonizacja.

POLITICAL ACTIVITIES OF BRANISLAŨ TARAŠKIEVIČ IN THE CONTEXT OF THE HISTORY OF FAR EAST

Abstract: Branislaŭ Taraškievič is a famous figure of the Belarusian national movement in the early 20th century. When *Hramada* group was founded under initiative of Taraškievič with support of Comintern, the Japanese government of that time founded a military colony at the frontier of the Soviet Union in order to aim straight at the Comintern's menace.

Keywords: Comintern, Hramada, Military colony, Polonisation, Japanisation.

Bronisław Taraszkiewicz (1892-1938) należy do panteonu bohaterów białoruskiego ruchu narodowego z początków XX wieku. Ten słynny językoznawca, pracujący we wczesnym okresie białoruskiego odrodzenia narodowego, należy do pokolenia „*Naszej Niwy*”, jest także typowym przykładem postaci pogranicza, rozdartej pomiędzy polskością a białoruskością. Zajęcie przez gen. przez Lucjana Żeligowskiego (1865-1947) Litwy Środkowej w 1920 roku, a następnie wcielenie jej do Polski ostatecznie zlikwidowało nadzieję miejscowych elit (krajowców) na odbudowę historycznej Litwy. Deklaracja wyrażająca koncepcję federalistyczną Józefa Piłsudskiego, ogłoszona 22 kwietnia 1919 roku w Wilnie, okazała się iluzją. Czytając opublikowaną w czasopiśmie „*Przymierze*” broszurę Taraszkiewicza pt. „*Białoruskie postulaty polityczne*” widać, że wyrażał on poglądy zbliżone do koncepcji głoszonych przez Polską Partię Socjalistyczną (PPS). Podkreślał potrzebę rozwiązania „kwestii białoruskiej” w ramach koncepcji federalistycznej, która przewidywała zjednoczenie małych państw utworzonych w wyniku pierwszej wojny światowej. Wówczas Taraszkiewicz był jeszcze daleki od idei bolszewickich.

Co ciekawe, do czasów wyborów parlamentarnych w roku 1922 Taraszkiewicz nie był jeszcze przeciwnikiem Józefa Piłsudskiego i utrzymywał dobre stosunki z wybitnymi osobistościami z polskich kręgów politycznych, co było wynikiem znajomości zawartych podczas nauki w liceum w Wilnie i na Uniwersytecie Petersburskim. Czytając „*Autobiografię*” Taraszkiewicza, nie ulega wątpliwości, że był on postacią funkcjonującą na pograniczu białoruskości i polskości. Z jednej strony działał on w wolnomularstwie gromadzącym polską elitę w Warszawie, a także w Wilnie. Z drugiej strony jednocześnie zajmował się działalnością naukową i oświatową na rzecz ludności miejscowej. Z lektury „*Autobiografii*” mogłoby się wydawać, że w młodości jego życie płynęło zbyt daleko od polityki, odegrał on wybitną rolę w dziedzinie oświaty. Ułożył gramatykę języka białoruskiego dla szkół, był dyrektorem białoruskiego gimnazjum w Wilnie i założył Towarzystwo Szkoły Białoruskiej.

Gdy wskutek traktatu ryskiego Białoruś została podzielona pomiędzy II Rzeczpospolitą i Rosję Radziecką podlegała ona odpowiednio stopniowej polonizacji czy sowietyzacji. Na zachodzie Białorusi polonizację przyspieszyły dwa doniosłe w skutkach akty prawne – *Ustawa językowa* oraz *Ustawa o parcelacji i osadnictwie*. Na wschodzie, widząc rezultaty polityki białorusizacji realizowanej w okresie Nowej Polityki Ekonomicznej, wielu działaczy politycznych znalazło się w Mińsku. Stolica Białorusi Sowieckiej Mińsk stała się lokalnym „*Piemontem*”, gdzie rozkwitała kultura białoruska. Z tego też powodu działacze polityczni witali sowietyzację i akceptowali rządy komunistów, a między nimi był także Wacław

Łastowski. Na zachodniej Białorusi znajdującej się pod rządami Polskimi, walka narodowa rozgrywała się podczas wyborów z roku 1922. W ich rezultacie w Sejmie Rzeczypospolitej znalazło się 11 posłów i 3 senatorów białoruskich, wśród nich i Taraszkiewicz. Od momentu, gdy został posłem wpadł w wir działalności politycznej w Sejmie, w którym wówczas toczyły się gorące spory wokół dwóch dla Taraszkiewicza zasadniczych spraw – wspomnianej wyżej *Ustawy językowej oraz Ustawy o parcelacji i osadnictwie*. Lewicująca frakcja posłów zrzeszonych w Białoruskim Klubie Poselskim doprowadziła do rozłamu w jego szeregach i założyła organizację pod nazwą *“Białoruska Włościańsko-Robotnicza Hromada”*, nawiązującą do strategii Kominternu i włączyła się do międzynarodowego ruchu komunistycznego. Obserwując rozrost szeregów *Hromady*, kolejne rządy polskie zabiegające o polonizację terenów białoruskich, zastosowały wobec niej bezwzględne represje. Kierowana przez Taraszkiewicza Hromada ewoluowała coraz wyraźniej w kierunku lewicowym. *Hromada* nawiązywała w teorii do marksistowskiej idei sojuszu chłopów i robotników, ale w ówczesnej Białorusi nie było dostatecznej liczby tych ostatnich. W tej sytuacji Hromadę można uznać raczej za organizację chłopską, służącą interesom włościan. Dlatego też dla Kominternu Hromada była właściwym i naturalnym celem jej oddziaływania. Jej włościański charakter i zrzeszenie się w niej drobnych właścicieli ziemskich, był na początku działalności *Hromady* tolerowany przez Rosję Sowiecką. Po aresztowaniu przywódca *Hromady* Taraszkiewicz został wymieniony jako “agent Kominternu” za słynnego pisarza białoruskiego Franciszka Aliachnowicza, więzionego wówczas w Rosji w łagrze na Wyspach Sołowieckich. Ale gdy przybył on na Białoruś, efekty białorusyzacji lat dwudziestych XX wieku nie były już widoczne. Rozpoczęła się przeprowadzona odgórnie przez władze sowieckie tak zwana „Operacja polska” NKWD, białoruski ruch lewicowy został określony „nacdemowszczyzną”, a jego działacze stali się obiektem bezwzględnych represji.

W ciągu lat dwudziestych i trzydziestych XX wieku na Białorusi zachodniej nasiliła się polonizacja prowadzona przez rządy polskie. Prowadzona była dwiema metodami, poprzez oświatę (zakładanie sieci polskich szkół, zatrudnianie polskich nauczycieli i zapewnienie polskim urzędnikom dużo lepszych warunków pracy) oraz poprzez osadnictwo (ułatwienia dla rolników z zachodniej czy z środkowej Polski w nabyciu ziemi). Tak prowadzona polityka spowodowała szereg konfliktów o podłożu narodowościowym i zaostrzyła walkę o ziemię pod hasłem obrony kultury narodowej. W warstwie ideologicznej realizowane były dwie strategie – nacjonalizm i internacjonalizm. Objawiały się one w polonizacji w Białorusi zachodniej i jej sowietyzacji na wschodzie.

Umieszczając losy *hromadowców* w kontekście światowej działalności Kominternu, można by porównywać politykę rządów polskich z ówczesną polityką rządów japońskich początku lat trzydziestych XX wieku. W tym okresie rządy japońskie usiłowały wysłać zubożałych chłopów, szukających lepszych warunków życia, do Mandżurii. Zakładano tam osady wojskowe przy granicy ze Związkiem Sowieckim w celu przeciwdziałania infiltracji Kominternu.

Ruch narodowy na Białorusi zachodniej rozwijał się pod hasłem obrony języka i krzewienia oświaty chłopów poprzez wprowadzanie szkół narodowych. Rządy polskie w II Rzeczypospolitej hamowały te dążenia. Polityka polonizacyjna napotykała na opór ludności miejscowej, tak jak miało to miejsce w Mandżurii wobec prowadzonej tam japonizacji. Nie ulega wątpliwości, że nie tylko działalność *hromadowców*, ale i opór przeciw japonizacji na Dalekim Wschodzie mieścił się w strategii światowej Kominternu, choć być może oba te nurty nie były tego sobie świadome.

Po wydaleniu do Rosji sowieckiej, Taraszkiewicz podjął pracę w Międzynarodowym Instytucie Rolnym przy Kominternie. Warte analizy są powstałe tam jego publikacje poświęcone zagadnieniom rolnictwa w Polsce oraz w krajach bałtyckich, chociaż ich wartość naukowa zapewne jest niewielka, bowiem były one przygotowywane w celach propagandowych.

Taraszkiewicz został zamordowany przez NKWD, w następstwie tak zwanej „*Operacji polskiej*”. Biografia Taraszkiewicza jest bardzo interesująca i barwna. Badania nad jego życiem i działalnością pozwalają na pogłębienie wiedzy historycznej o tym w tak niewielkim stopniu zbadanym obszarze historii powszechnej pierwszej połowy XX wieku.